

УДК 311.31:330.59:330.526.3(477)

**СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРАВА НА ГІДНИЙ РІВЕНЬ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ****Чуприна О.А., к.е.н.***Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна***Овсієнко О.В., к.е.н.***Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Метою роботи є обґрунтування та практичне застосування методологічних підходів до здійснення статистичної оцінки реалізації права на гідне життя в сучасній Україні. Визначено, що за відсутності об'єктивних кількісних критеріїв оцінка забезпечення гідного рівня життя населення має базуватися на порівнянні фактичних поточних досягнень країни з її попередніми результатами, зі стандартами (нормативами, планами) або із здобутками інших країн. Зважаючи на те, що перелік показників, що можуть бути при цьому застосовані, є надзвичайно широким, проведене в роботі дослідження базується на найбільш вагомим з них: індикаторах рівня та рівномірності розподілу доходів домогосподарств, структури їх витрат, рівня оплати праці, а також показниках, що відображають задоволення потреб населення у харчуванні. В результаті дослідження було визначено, що сучасна Україна не забезпечує гідного рівня життя своєму населенню та протягом останніх років наріщує відставання від економічно розвинених країн. Доведено, що подолати цей відрив можна виключно за наявності відповідного економічного підґрунтя, тобто за умови, що країні вдасться досягнути стабільно високих темпів економічного зростання.

Ключові слова: достатній рівень життя, гідний рівень життя, доходи та витрати домогосподарств, заробітна плата, прожитковий мінімум

UDC 311.31:330.59:330.526.3(477)

**STATISTICAL ESTIMATION OF REALIZATION
THE RIGHT TO A DECENT STANDARD OF LIVING IN UKRAINE****Chupryna O., PhD in Economics***Kharkiv National University named after V.N. Karazin***Ovsienko O., PhD in Economics***National Law University named after Yaroslav Mudryi*

The aim of the work is to substantiate and practically implement methodological approaches to the statistical estimation of realization of the right to a decent standard of living in modern Ukraine. It is determined that in the absence of objective quantitative criteria the estimation of peoples' being provided with a decent standard of living should be built upon comparison of country's actual current achievements the and either its previous results, standards (norms, plans) or other countries' progress. Despite the extremely wide range of indicators which can be used, this research is conducted on

---

© Чуприна О.А., к.е.н., Овсієнко О.В., к.е.н., 2018

the base of the most significant of them only, such as level and equality of households' income, structure of households' expenditures, level of wages and indicators of meeting the nutritional needs of people. It has been founded during the research that modern Ukraine does not provide a decent standard of living for its population, and in recent years its lagging behind the developed economies has been increasing. It is proved that there is one possible way of overcoming this gap, which is to acquire a proper economic basis, and this can be done only under the circumstances of consistently high rates of economic growth.

Keywords: adequate standard of living, decent standard of living, household incomes and expenditures, wages, subsistence level

Актуальність проблеми. Забезпечення гідного рівня життя населення – найважливіше завдання правової соціальної держави. Однак, дати точну однозначну оцінку успішності його виконання доволі важко, адже не існує чітких кількісних та якісних критеріїв визначення такого рівня. Подібна ситуація пояснюється тим, що поняття «достатній/гідний рівень життя» є оціночним, має відносний характер, а отже не підлягає точному визначенню [1, с. 304; 2, с. 93]. Сказане свідчить про високу актуальність обраної теми дослідження як з боку обґрунтування доцільності окремих методологічних підходів до здійснення статистичної оцінки забезпечення гідного рівня життя населення країни, так і з боку їх практичного застосування.

Аналіз останніх наукових досліджень. Конституційні права людини та громадянина у цілому та право на гідний або достатній рівень життя зокрема стали предметом дослідження багатьох вчених, серед яких І.С. Андрієнко, Д.М. Белов, Ю.М. Бисага, В.С. Журавський, М.С. Комар, Л. В. Кулачок-Тітова, В.В. Мацокін, М.М. Палінчак, В.Ф. Погорілко, Ю.М. Тодика, В.Л. Федоренко та інші [1-6]. Їх численні роботи були спрямовані на вивчення якісної сторони феномена – визначенню сутності, властивостей та особливостей реалізації названих прав в Україні та світі. У той самий час кількісна складова, а саме проблема розробки та впровадження методології статистичної оцінки забезпечення гідного рівня життя населення, не дістала відповідної уваги з боку науковців.

Метою роботи є обґрунтування методологічних підходів до кількісної та якісної оцінки забезпечення гідного рівня життя населення країни, а також здійснення на основі їх практичного застосування статистичної оцінки відповідної ситуації в сучасній Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Як було зазначено вище, у сучасному світі не існує єдиної загально визнаної системи

статистичних показників для оцінки рівня життя населення країни та критеріїв визнання такого рівня гідним. Тим не менш, певне теоретичне підґрунтя для подальших досліджень все ж таки можна визначити. Так, відповідно до міжнародних стандартів гідним вважається рівень життя, за якого особа має можливість підтримувати власні здоров'я та добробут, а також здоров'я та добробут своєї родини, що передбачає реалізацію прав на достатнє харчування, одяг, житло, медичний догляд і соціальне обслуговування, на соціальне забезпечення на випадок безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості або іншого випадку втрати засобів до існування із незалежних від неї обставин [2, с. 94]. Звісно, і таке узагальнення не дає чітких кількісних критеріїв для оцінки гідності рівня життя населення країни, однак дозволяє отримати розуміння якісного змісту досліджуваної категорії.

Таким чином, за відсутності об'єктивних кількісних критеріїв, оцінка досягнення гідного рівня життя населення має базуватися на порівнянні фактичних поточних досягнень країни з її попередніми результатами, з нормативами (стандартами, планами) або із здобутками інших країн.

Якісний перелік показників, що можуть бути використані для оцінки рівня та якості життя, є надзвичайно широким. Тому у подальшому дослідженні увага буде сконцентрована виключно на найбільш вагомим з них, а саме показниках рівня та рівномірності розподілу доходів домогосподарств, структури їх витрат, рівня оплати праці, а також показниках, що відображають задоволення потреб населення у харчуванні як благові, найважливішому для забезпечення достатнього рівня життя відповідно до 48 статті Конституції України.

Як свідчать дані табл. 1, середньомісячний наявний доход у розрахунку на одну особу в Україні був значно нижче, ніж у провідних країнах світу. До того ж спостерігається негативна тенденція до збільшення цього розриву. Так, якщо у 2008 році середньомісячний наявний доход у розрахунку на одну особу в Україні був у 4,4-15,7 разів нижче, аніж у країнах ОЕСР, у 2013 році різниця склала – 4,1-12,9 разів, то у 2014 та 2015 роках розрив збільшився відповідно до 6,3-20,1 та 10,2-32,8 разів. (розраховано за [7; 8]). Звісно, прямо порівнювати розміри доходів у різних країнах некоректно, адже слід пам'ятати про різницю у купівельній спроможності національних валют, рівні державного соціального захисту, масштабах тіньового сектору, кліматичних умовах тощо. Тим не менше, розрив у десятки разів названі відмінності

знівелювати не здатні. Висновок залишається незмінним: доходи населення України є значно нижчими порівняно з найбільш розвиненими країнами світу, а отже українці мають значно менші можливості щодо забезпечення рівня життя, який визнається гідним у цих країнах.

Таблиця 1 - Середньомісячний наявний дохід у розрахунку на одну особу у країнах ОЕСР та в Україні у 1995-2015¹ рр., дол. США

Країна	роки						
	1995	2000	2008	2009	2013	2014	2015
США	1903	2394	3336	3298	3614	3765	3876
Швейцарія	1708	2101	2819	2854	3228	3234	3198
Норвегія	1297	1703	2500	2563	2976	3008	3131
Австралія	1391	1773	2535	2540	2970	2997	3032
Німеччина	1615	1892	2468	2476	2895	2948	3015
Австрія	1544	1907	2532	2536	2826	2836	2857
Франція	1409	1808	2344	2360	2650	2650	2721
Бельгія	1462	1799	2312	2347	2608	2637	2664
Швеція	1248	1561	2265	2281	2537	2557	2606
Фінляндія	1084	1438	2187	2224	2545	2535	2603
Канада	1425	1683	2274	2275	2548	2569	2591
Нідерланди	1355	1842	2454	2439	2525	2514	2541
Данія	1261	1471	2052	2111	2442	2445	2540
Японія	1379	1589	2081	2112	2523	2492	2531
Велика Британія	1264	1695	2233	2229	2395	2428	2506
Італія	1488	1766	2278	2224	2284	2266	2324
Ісландія	... ²	1475	2369	2078	2090	2155	... ²
Ірландія	... ²	1447	2143	2059	2103	2122	2216
Нова Зеландія	... ²	1252	1810	1837	2098	2098	... ²
Іспанія	... ²	1414	1930	1949	1940	1974	2032
Чеська Республіка	783	990	1485	1548	1706	1781	1845
Португалія	972	1293	1741	1738	1792	1780	1841
Словенія	880	1191	1721	1658	1763	1794	1841
Корея	869	1020	1494	1513	1744	1778	1810
Словацька Республіка	500	768	1343	1377	1626	1686	1778
Естонія	452	606	1260	1210	1448	1529	1620
Польща	539	775	1146	1217	1534	1554	1614
Греція	1098	1309	2033	2049	1595	1589	1559
Туреччина	... ²	... ²	... ²	950	1392	1432	1502
Угорщина	664	785	1159	1169	1403	1431	1471
Чилі	... ²	... ²	937	957	1333	1362	1410
Латвія	342	519	1226	1068	1267	1298	1387
Мексика	... ²	... ²	1037	958	1150	1174	1209
Україна	... ²	... ²	213	153	280	187	118

Примітки:

1. Тут і далі у розділі статистичні дані за 2014-2016 роки наведені без урахування АРК та частини зони проведення антитерористичної операції.

2. Дані відсутні (тут і далі у таблицях розділу).

Джерело: [7; 8]

Цілком зрозуміло, що оцінювати доходи населення виключно за середніми показниками неможливо. Адже середня оцінка є репрезентативною виключно за умови несуттєвої варіації значень показника у межах досліджуваної сукупності. Саме тому при оцінці рівня життя населення показник середнього розміру доходів обов'язково має бути доповнений показниками рівномірності його розподілу. Такими показниками, зокрема, є коефіцієнт Джині та індикатор співвідношення наявних доходів найбільш та найменш забезпечених 10 %.

Результати досліджень Державної служби статистики України свідчать про низький рівень соціальної нерівності в країні. Так, за офіційними даними у 2015 р. коефіцієнт концентрації грошових доходів (індекс Джині) становив лише 0,243, а співвідношення грошових доходів найбільш та найменш забезпечених 10 % населення складав 5,0 рази. Значення показників за 2016 рік склали відповідно 0,244 та 4,9 %. Щодо розподілу загальних доходів, то він був ще більш рівномірним: значення названих показників у 2015 році становили 0,237 та 4,6 рази, а у 2016 – 0,226 та 4,4 рази відповідно [7]. При цьому у жодній з найбільш розвинених країн світу, навіть у скандинавських, ситуація щодо рівномірності розподілу доходу не була кращою, аніж в Україні (табл. 2).

Таблиця 2 - Показники розподілу доходу у розпорядженні домогосподарств в країнах ОЕСР та в Україні у 2014 році (або останньому, за який є наявні дані)

Країна	Коефіцієнт (індекс) Джині	Співвідношення наявних доходів найбільш та найменш забезпечених 10 % населення, разів
Ісландія	0,244	5,0
Норвегія	0,252	6,1
Данія	0,254	5,3
Словенія	0,255	5,7
Фінляндія	0,257	5,3
Чехія	0,262	5,6
Бельгія	0,268	5,8
Словаччина	0,269	6,6
Австрія	0,280	6,8
Люксембург	0,281	6,4
Швеція	0,281	6,5
Нідерланди	0,283	6,9
Угорщина	0,288	7,2
Німеччина	0,292	6,8
Франція	0,294	6,9
Швейцарія	0,295	7,0
Польща	0,300	7,5

Продовження Таблиці 2

Корея	0,302	9,9
Ірландія	0,309	7,8
ОЕСР	0,317	9,4
Канада	0,322	9,3
Італія	0,325	11,4
Японія	0,330	10,4
Нова Зеландія	0,333	8,2
Австралія	0,337	9,4
Португалія	0,342	10,7
Греція	0,343	11,4
Іспанія	0,346	12,7
Латвія	0,352	10,9
Велика Британія	0,358	10,6
Естонія	0,361	11,3
Ізраїль	0,365	13,3
Туреччина	0,393	13,1
США	0,394	18,8
Мексика	0,459	20,9
Чилі	0,465	20,6
Україна	0,226	4,4

Джерело: [7; 9]

Наведена інформація щодо більш рівномірного розподілу доходів в Україні порівняно з країнами ОЕСР викликає щонайменше сумніви у достовірності вітчизняних статистичних даних. До того ж експерти надають інформацію, яка суттєво відрізняється від офіційної: Україна належить до країн зі значними масштабами розшарування населення за доходами, значення коефіцієнта (індексу) Джині перевищує 45 % (0,450) [10, с. 30]. Тобто ступінь нерівномірності розподілу доходів в Україні є вищим, ніж в країнах ОЕСР (окрім Чилі та Мексики).

На нашу думку, основними причинами недостатньої достовірності офіційних даних є неохоплення найзаможніших домогосподарств відповідними вибірковими дослідженнями, а також значні розміри тіньових доходів у країні в цілому. При цьому із зростанням абсолютного розміру доходів частка тіньових у їх складі зазвичай також збільшується. В результаті цього доходи найбагатших громадян України майже не відображені в офіційних статистичних даних, що і зумовлює значне викривлення останніх. За експертними оцінками основний внесок у загальну нерівність робить малочисельна група людей (5-15 %) з високими доходами, обсяги та структура споживання яких принципово відрізняються від більшості населення країни. Диференціація доходів серед інших 85-95 % є невисокою, при цьому їх загальний обсяг

залишається низьким [10, с. 30]. Отже, профіль соціальної нерівності в Україні, як і в попередні роки, має форму трикутника (переважна частка населення отримує низькі доходи), у той час, як у розвинених країнах він ромбовидний (переважає середній клас) [11, с. 66].

Основним джерелом доходу в Україні є заробітна плата [7], і тому від її розміру значною мірою залежать можливості населення щодо забезпечення гідного рівня життя. Однак, ситуація з рівнем оплати праці в Україні мало чим відрізняється від ситуації з наявними доходами: його рівень низький, значно відстає від провідних країн світу, при цьому, починаючи з 2014 року, має місце збільшення розриву між розміром трудових доходів українців та працівниками у країнах ОЕСР. Що стосується порівнянь з іншими пострадянськими республіками, то за даними 2015 року Україна випередила тільки Таджикистан (табл. 3).

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про загальний низький рівень доходів українців, що значною мірою обмежує їх можливості щодо забезпечення гідного рівня життя собі та своїм родинам.

Таблиця 3 - Середньомісячна заробітна плата в окремих країнах світу у 1995-2015 роках, дол. США

Країна	1995 р.	2000 р.	2008 р.	2009 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Швейцарія	4530	3433	6303	6375	7584	7845	7396
Люксембург	3576	2979	6082	5911	6193	6650	5583
Норвегія	2900	2596	6118	5656	6986	6759	5418
Данія	3429	2833	5971	5924	6057	6202	5310
Ірландія	2607	2425	6019	5754	5244	5205	4379
Нідерланди	2948	2341	4760	4626	4703	5020	4289
США	2649	3365	4270	4279	4695	4785	4893
Велика Британія	2302	2802	4514	3900	4195	4457	4217
Канада	2065	2305	4153	3928	4905	4723	4134
Бельгія	2961	2395	4705	4488	4716	4726	3963
Швеція	2359	2285	4184	3699	4751	4610	3849
Фінляндія	2385	1997	4243	4156	4437	4464	3781
Австрія	2787	2169	4343	4206	4335	4427	3761
Німеччина	2862	2179	3954	3750	3978	4047	3478
Франція	2511	1963	3948	3811	3937	3988	3374
Італія	2000	1676	3327	3157	3201	3172	2671
Іспанія	1776	1431	3068	3061	2963	3034	2541
Ізраїль	1445	1684	2263	2070	2558	...	2405
Греція	1089	1062	2556	2564	2047	1961	1631
Португалія	1026	943	1909	1860	1828	1819	1513
Хорватія	532	588	1536	1465	1391	1384	1174
Естонія	207	290	1213	1094	1260	...	1182
Словаччина	330	416	1225	1201	1287	1321	1138

Продовження Таблиці 3

Чехія	339	371	1411	1270	1287	1237	1065
Польща	408	518	1251	991	1148	1194	1021
Латвія	...	...	1003	914	951	...	908
Угорщина	393	372	1290	1098	1122	1036	888
Литва	629	897	917	831	858	900	792
Російська	...	79	690	589	943	...	...
Румунія	129	133	690	624	673	706	639
Казахстан	79	101	506	457	715	673	568
Болгарія	...	...	405	429	543	555	500
Азербайджан	14	49	335	371	536	567	456
Білорусь	66	79	414	355	576	596	422
Грузія	...	37	359	333	464	463	397
Вірменія	17	42	287	264	358	381	359
Молдова	32	33	246	247	298	296	241
Киргизстан	...	26	148	145	236	232	209
Україна	50	42	336	244	410	292	192
Туркменистан	68	115	261	222	...	...	...
Таджикистан	8	8	71	73	152	...	143

Джерело: [12]

Цікаво, що при цьому протягом останніх років і середня заробітна плата і середній наявний дохід суттєво перевищують законодавчо встановлений прожитковий мінімум (рис. 1). Так, у 2016 році середня заробітна плата була вищою за законодавчо встановлений прожитковий мінімум у 3,7 рази, а середній наявний дохід – у 2,1 рази. Однак, навряд чи такі результати можна вважати свідченням високого рівня оплати праці та наявних доходів. Скоріше це індикатор низького рівня соціальних стандартів в Україні, розмір яких, по-перше, не відповідає їх економічній сутності, а по-друге, не дозволяє забезпечити ефективного виконання покладених на них функцій.

При цьому в Україні спостерігається нормативна колізія, яка тільки підтверджує правильність останнього висновку: на додачу до законодавчо встановленого прожиткового мінімуму (визначається у Законах України «Про держаний бюджет» за відповідний рік) з 2008 року з'являється новий стандарт – фактичний розмір прожиткового мінімуму, який розраховується Міністерством соціальної політики України. Кількісно показники відрізняються, причому розрив у 2015-2016 роках набув масштабів, що шокують, – став майже двократним [13]. Тобто одні державні органи визнають «неточність» соціальних стандартів, встановлених іншими державними органами, – невідповідність

законодавчо встановленого прожиткового мінімуму його фактичному рівню.

До того ж, як зазначається у [14, с. 62-64], навіть виконуючи функції роботодавця, українська держава штучно обмежує права працівників на вибірковій основі. Йдеться, зокрема, про ігнорування зв'язку між рівнем кваліфікації та зарплатою; недотримання чинного законодавства при визначенні рівня оплати праці для зайнятих у бюджетній сфері [15, с. 118].

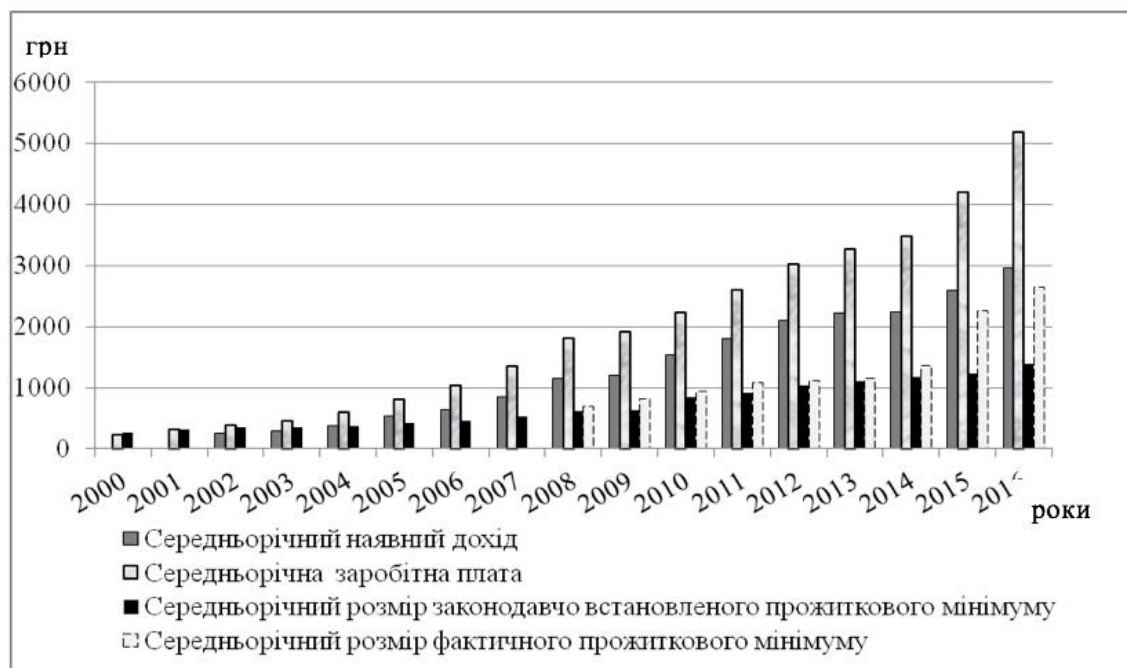
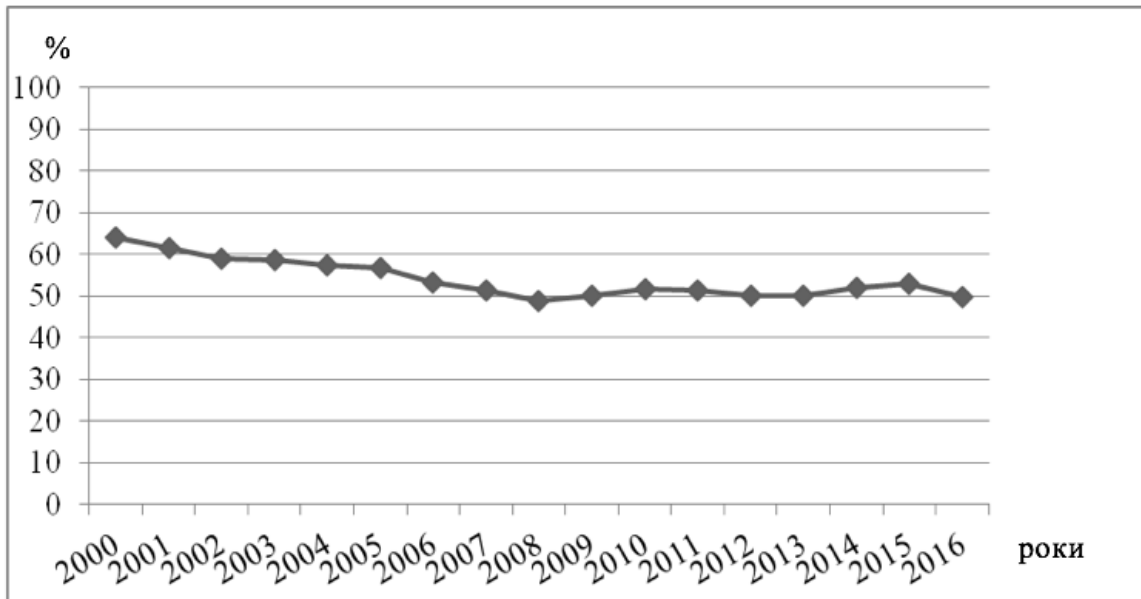

Рис. 1. Середньорічні наявний дохід, заробітна плата та прожитковий мінімум (у середньому на одну особу в місяць, грн) в Україні у 2000-2016 роках

Джерело: [7; 13]

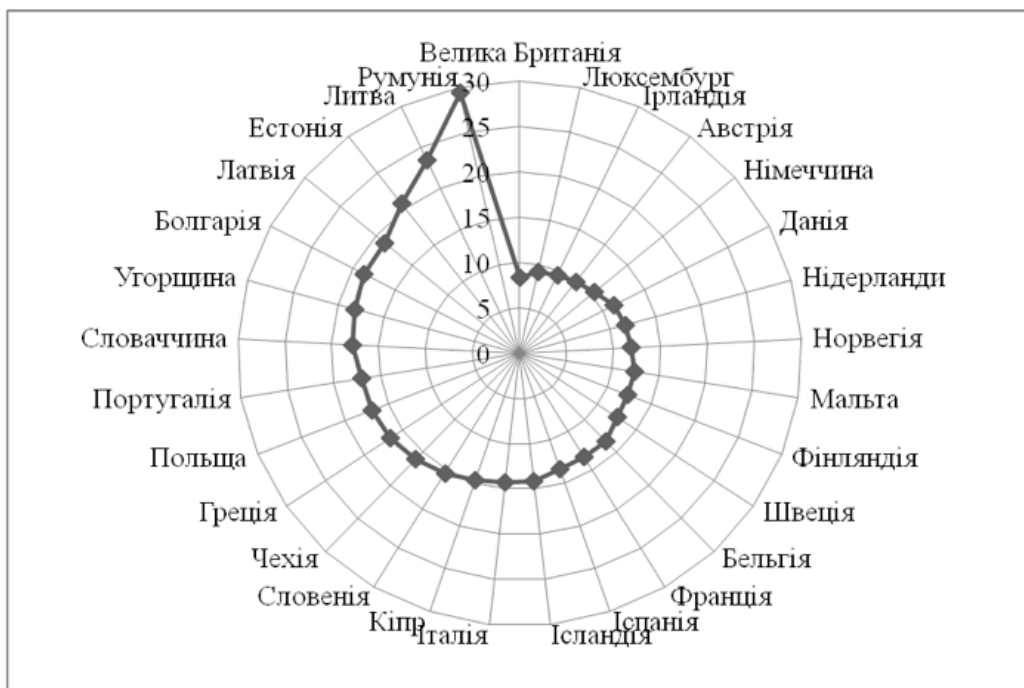
При дослідженні рівня життя населення оцінка доходів має доповнюватися оцінкою витрат, особливо в умовах значної частки тіньового сектору економіки. Важливого значення набуває аналіз структури витрат, у першу чергу частки витрат на харчування, що є одним із основних показників добробуту населення. Зокрема, загальновизнаною є межа 60 % сукупних витрат: якщо особа витрачає на харчування більше, то її слід віднести до категорії абсолютно бідних. Так само пороговим критерієм абсолютної бідності є калорійність харчування менша за 2100 кКал на добу [11, с. 59-60].

Аналіз структури сукупних витрат дозволяє зробити висновок про низький рівень життя українців. І хоча середній показник частки витрат на харчування, починаючи з 2002 року, є нижчим за 60 %, протягом останнього десятиліття суттєвих покращень не відбувається – значення показника залишається на рівні близько 50 % (рис 2).

Рис. 2. Частка витрат на продукти харчування та безалкогольні напої у загальному обсязі сукупних витрат домогосподарств в Україні у 2000-2016 роках
Джерело: [7]

Таке значення є дуже високим. По-перше, воно є значно вищим, аніж у інших європейських країнах (рис. 3). А по-друге, зважаючи на той факт, що 50 % – це середнє значення, слід розуміти, що значна частина населення може спрямовувати на харчування понад 60 % своїх сукупних витрат. Подібна структура витрат свідчить про неспроможність України забезпечити гідний рівень життя вагомій частині своїх мешканців.

Рис. 3. Частка витрат на продукти харчування та безалкогольні напої у загальному обсязі сукупних витрат домогосподарств у країнах Європи у 2015 році
Джерело: [16]

Аналогічні висновки дозволяє зробити аналіз обсягів споживання українцями основних продуктів харчування та калорійності їх середньодобового раціону (табл. 4 та 5).

Таблиця 4 - Норми та фактичні обсяги споживання продуктів харчування (у перерахунку в первинний продукт) у домогосподарствах України у середньому за місяць у розрахунку на одну особу у 2000-2016 роках

Продукт харчування	Норми споживання		Фактичні обсяги споживання						
	мінімальні	раціональні	2000 рік	2008 рік	2009 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік
М'ясо і м'ясопродукти, кг	4,3	6,7	3,3	5,1	4,8	5,1	4,9	4,6	4,7
Молоко і молочні продукти, кг	28,4	31,7	17,1	22,6	19,8	20,3	20,3	19,8	19,6
Яйця, шт.	19,3	24,2	18	20	20	20	20	19	19
Риба і рибопродукти, кг	1,0	1,7	1,3	2,1	1,8	1,8	1,6	1,2	1,2
Цукор, кг	2,7	3,2	3,5	3,4	3,2	3,0	3,0	2,8	2,7
Олія та інші рослинні жири, кг	0,7	1,1	1,8	1,8	1,9	1,7	1,7	1,6	1,5
Картопля, кг	8,0	10,3	10,4	8,4	8	7,1	6,9	6,6	6,7
Овочі та баштанні, кг	8,8	13,4	9,5	9,3	10,1	9,4	9,0	8,8	9,2
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	5,7	7,5	2,5	3,7	3,6	4,1	3,7	3,1	3,3
Хліб і хлібні продукти, кг	7,8	8,4	10,7	9,6	9,3	9,0	9,0	8,5	8,3
Додатково: калорійність середньодобового раціону населення, ккал	2100	2500	2661	2998	2946	2969	2939	2799	2742

Джерело: [7; 17, с. 196]

Так, калорійність середньодобового раціону населення України перевищує як мінімальні, так і раціональні норми споживання. Однак, по-перше, протягом останніх трьох років спостерігається тенденція до її зниження. А по-друге, перевищення раціональної норми у середньому тільки на 10 % (як це було у 2016 році) є дуже незначним, зважаючи, що йдеться про середній показник. Цього замало, щоб стверджувати впевнено, що переважна більшість українців має достатню калорійність харчування.

Аналіз обсягів споживання окремих продуктів харчування у розрізі домогосподарств с різним рівнем середньодушових загальних доходів (табл. 5) дає ще більш невтішні результати.

Таблиця 5 - Фактичні обсяги споживання продуктів харчування (у перерахунку в первинний продукт) у домогосподарствах України у середньому за місяць у розрахунку на одну особу у 2016 році та їх відповідність нормам споживання

Продукт харчування	За усіма домогосподарствами			у тому числі за децильними (10%-ми) групами за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у місяць					
				у першій децильній групі			у десятій децильній групі		
	фактичне споживання	% до мінімальної норми споживання	% до раціональної норми споживання	фактичне споживання	% до мінімальної норми споживання	% до раціональної норми споживання	фактичне споживання	% до мінімальної норми споживання	% до раціональної норми споживання
М'ясо і м'ясопродукти, кг	4,7	109,3	70,1	3,3	76,7	49,3	6,6	153,5	98,5
Молоко і молочні продукти, кг	19,6	69,0	61,8	13,7	48,2	43,2	26,4	93,0	83,3
Яйця, шт.	19,0	98,4	78,5	16,0	82,9	66,1	22,0	114,0	90,9
Риба і рибопродукти, кг	1,2	120,0	70,6	0,9	90,0	52,9	1,7	170,0	100,0
Цукор, кг	2,7	100,0	84,4	2,2	81,5	68,8	3,3	122,2	103,1
Олія та інші рослинні жири, кг	1,5	214,3	136,4	1,3	185,7	118,2	1,7	242,9	154,5
Картопля, кг	6,7	83,8	65,0	5,7	71,3	55,3	7,1	88,8	68,9
Овочі та баштанні, кг	9,2	104,5	68,7	6,6	75,0	49,3	11,6	131,8	86,6
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	3,3	57,9	44,0	2,1	36,8	28,0	5,4	94,7	72,0
Хліб і хлібні продукти, кг	8,3	106,4	98,8	7,5	96,2	89,3	9,2	117,9	109,5

Розраховано за [7; 17, с. 196]

Так, значення середніх показників обсягів споживання свідчать, що у цілому раціон українців відповідає мінімальним нормам, але не відповідає раціональним. У той же час, у першій децильній групі (з найнижчими доходами) за усіма позиціями (окрім олії та інших рослинних жирів) мало місце недоспоживання порівняно не тільки з раціональними, а й з мінімальними нормами. При цьому порівняно з раціональними нормами фактичне споживання було у 2-4 рази нижчим за такими продуктами харчування як м'ясо і м'ясопродукти, молоко і молочні продукти, риба і рибопродукти, овочі та баштанні, а також фрукти, ягоди, горіхи, виноград. Сьогодні багатьом українцям не вдається повною мірою задовольнити свої потреби у харчуванні, не говорячи вже про потреби більш високого рівня.

Висновок. Таким чином, сучасна Україна не тільки не забезпечує гідного рівня життя своєму населенню, а й протягом останніх трьох років нарощує і без того катастрофічний розрив між рівнем життя українців та мешканців економічно розвинених країн. Подібне становище вимагає від держави нагальних дій системного характеру, визначення переліку яких

має стати предметом окремого дослідження. Однак, зважаючи на наявність тісного зв'язку між рівнем соціально-економічного розвитку країни та наявністю у держави необхідних ресурсів для забезпечення високих соціальних стандартів, можна чітко сказати, що першочерговим завданням України є досягнення високих темпів економічного зростання задля подолання (або принаймні суттєвого скорочення) відставання від провідних країн світу щодо забезпечення гідного рівня життя її населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кулачок-Тітова Л. В. Гідний рівень життя як категорія та соціальне право людини. *Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5–7 червня 2014 р. Суми : СумДУ, 2014. С. 301–305. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/retrieve/79872/social%20rights.pdf>.
2. Андрієнко І. С. Достатній життєвий рівень як правова категорія. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 93–95.
3. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник / 2-ге вид., переробл. та доопр. Київ: Правова єдність : Алерта, 2010. 432 с. URL: http://libfree.com/174435748-pravokonstitutsiyne_pravo_ukrayini__pogorilko_vf.html.
4. Бисага Ю. М., Палінчак М. М., Белов Д. М. та ін. Основні права людини. Ужгород. 2003. 66 с. URL: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/5101/1/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0.pdf>.
5. Конституційне право України : підручник для студентів ВНЗ / За ред.: Ю.М. Тодика, В. С. Журавський. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 544 с. URL: <http://uristinfo.net/2010-12-18-14-34-28/9-2010-12-18-14-33-20.html>.
6. Мацокін В. В. Право громадян України на достатній життєвий рівень : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків. 2008. 20 с. URL: https://www.br.com.ua/referats/dysertacii_ta_autoreferaty/76521-12.html.
7. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Household disposable income gross adjusted, US dollars/capita, 2000-2016. URL: <https://data.oecd.org/hha/household-disposable-income.htm>.
9. Percentage point changes in the Gini coefficient of household market and disposable incomes between 2007 and 2014. URL: http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/society-at-a-glance-2016/market-income-inequality-rose-between-2007-and-2014_soc_glance-2016-graph63-en.

10. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред.: Е. М. Лібанова. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2012. 404 с. URL: http://www.idss.org.ua/monografii/nerivnist_2012.pdf.
11. Чуприна О. О. Соціальна нерівність і бідність в Україні. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. Серія: Економічна теорія та право: зб. наук. пр. Харків: Право, 2011. № 2 (5). С. 57–66. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3653/1/Chyprina_57.pdf.
12. Gross Average Monthly Wages by Country and Year. URL: http://w3.unecse.org/PXWeb2015/pxweb/en/STAT/STAT__20-ME__3-MELF/60_en_MECCWagesY_r.px/?rxid=c4d7d9b4-27a6-4259-ab89-06500e54ed8c.
13. Прожитковий мінімум як базовий державний соціальний стандарт. URL: <http://www.msp.gov.ua/content/socialni-standarti.html>.
14. Овсієнко О. В. Держава як джерело нерівності у реалізації соціально-економічних прав в Україні. *Вісник НУ "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"*. Серія: Економічна теорія та право. 2014. № 4. С. 59–68.
15. Овсієнко О. В., Чуприна О. О. Держава як джерело асоціальних практик у матеріальному стимулюванні трудової діяльності. *Бізнес Інформ*. 2012. - № 6. - С. 117–120.
16. Final consumption expenditure of households, by consumption purpose. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdpc520&plugin=1>
17. Сегеда С. А. Оцінка споживання основних продовольчих продуктів в Україні. *Збірник наукових праць ВНАУ*. Серія: Економічні науки. 2012. № 3 (69). С. 195–199.